

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőséghez Nyomtató utca 9. sz. küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

Előfizetési ár: egész évre 12 korona, félévre 6 korona.

Hirdetések jutányos áron közöltnak.

Egyes szám ára 30 fillér.

Az előfizetési és hirdetési pénzek

s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések Karai Sándor tanárhoz (József Kir. herceg-utca 54. sz.) intézendők.

A reformáció 388-ik évfordulóján.

(1905. Október 31-én.)

„Őrizd meg a mi a tied, hogy a te koronádat senki el ne vegye.“

Mi a mi koronánk, mi a mi örökségünk ebből a nagy világ alakulásból, melynek emléke e napon mint egy második teremtés vagy egy második pünköszt sziveinkben fellobog s mi a kötelességünk ez örökség iránt?

A mi koronánk és büszkeségünk a reformáció vívmánya: a lelkiismeret, a hit és a gondolat szabadsága, a melyet a reformáció hősei juttattak diadalra s melyek lángjait oltárainkon élesztjük.

A mi örökségünk az a vér és könny özőn, melyet e javak kiküzdésében elődeink hullának, hitvalló lelkészek, vértanúk, méltóságos férfiak, a magyarság hősei, a kiknek nevét a történelem jegyezte fel; szegények, gyenge nők, az elnyomott népek milliói, a kiknek nevét se tudjuk, de a kikről tud a mindenható Szent Isten, kinek ügyéért véreztek, szenvedtek, üldöztettek.

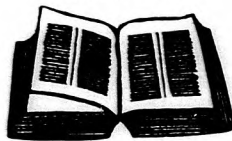
Ez a mi örökségünk s az a szent kötelesség, hogy az ügyet, mely nevökkel összeforrott el ne hagyjuk, hozzá hűtlenek ne legyünk, sőt teljes elhatározással előre vigyük.

A reformáció ügye a haladásnak szent ügye. A reformáció nagy kincsei az emberiség egyetemes kincsei. A reformáció nagy eszméi mindnyájunkat vezető szent tűzoszlop.

De a csipkebokor, melyen e láng először kigyúladt, a mi templomunk, s a hely a melyet szentnek maga az Örökkévaló jelentett ki, a mi egyházunk.

Őrizzük e lángot, mely a miénk, de az egész emberiségnek világol, őrizzük a mi koronánkat s ne engedjük, hogy azt valaki elvehesse.

Jelenések III. 11.

Lelkész-képzésünk hiányosságáról.

Mostanában olvastam a dunamelléki kerület közgyűléséről szóló rövid tudósításokban, hogy a theologiai oktatás tárgyában bizottságot küldtek ki javaslat tétel végett. Hogy mely irányban s mit akarnak változtatni a mai rendszeren, nem tudom; de e hír kapcsán rászántam magam arra, hogy egy pár gondolatot, melyet régóta forgatok eszemben erre a kérdésre vonatkozólag, meg is írjak.

Felfogásom szerint a mi lelkészeink akadémiái kiképzetése egy nagy hiányosságban szenved.

Semmiféle jogi oktatásban nem részesülnek. Kimennek az életbe. S a kiknek legfőbb hivatásuk volna, hogy hiveiknek vezérei, gyámolítói legyenek, ennek a feladatuknak nem tudnak teljesen megfelelni.

Teljes mértékben méltányolom a lelkészi hivatásnak első sorban álló fő feladatát, Isten igéjének hirdetését, s ezzel együtt azt, hogy hivei lelkének gondozója, ha kell, orvosa legyen. És a theologiai oktatásban mindazt, mi a jövődől lelkészt erre képessé teszi, a legnagyobb gondra és figyelemre méltónak tartom. Ámde kétségtelen, hogy ezzel a lelkész feladatát csak részben teljesítette, hogy a lelki dolgokat a világiaktól úgy külön választani papiroson szépen lehet, de az életben alig. A lelkész nem maradhat speciálista egy kis faluban, a lelki ügyek speciálistája. Néki ott mindenben vezetni, tanács-

csal ellátni és segíteni kell tudni a gondjaira bízott szegény népet, és erre nélkülözhetlen a jogi dolgokban való némi jártasság.

Nem az kell, hogy a lelkész bonyolult jogi kérdésekben adion szakértő véleményt, hanem, hogy tájékozottsága legyen jogi dolgokban. Hogy az alkotmány alaptételeit ismerje, az kétségtelenül szükséges, hiszen az minden állampolgárnak kötelessége volna. De igen fontos, hogy a közigazgatási jog némely részében is járatos legyen. Ismerje a hatóságok szervezetét és hatáskörét is nagy vonásokban, s főleg azon részében, a melyek az ő népének mindennapi életére is kihatnak. Legyen fogalma az eljárásról, úgy a peres, mint különösen a perenkívüli ügyekben; a büntetőjogról és eljárásról is azokban a vonatkozásokban, a melyek a falu mindennapi életét érik. Épúgy ismernie kell a magánjognak alapvető fogalmait és némely olyan részét, a mely a kis emberek életfolyásába jobban belevág. Azonkívül a közgazdaságtan gyakorlati részéből is ismerettel legyen felruházva. Tudjon a szövetkezetekről, a hitelüggyről; és a socialismusról se pusztán a vezércikkekből mérítse tudását.

Mindez soknak látszik. Hogy lehet e sokféle tárgynak helyet szakítani a theologusoknak eléggé megtömött tanrendjében?

Erről akarok még néhány szót szólni. Mint már említettem, nem az a cél, és nem is volna keresztlvívhető, hogy a lelkész alapos jogi képzettséggel bírjon! De azt el lehet érni, s az

TÁRCA.

A turkevei franciskánus páter.

A XVII. századi erőszakos, s a protestánsokat tüzzel vassal tértítő kormánynak sikerült a XVI. században oly nagy erőre kapott magyar protestánsok sorait megriktítani. A XVIII. században már borzalommal gondoltak a XVII. század vallás háborúira, azonban más alakban mindenütt szervezték a protestánsok elleni küzdelmet. Mária Terézia uralkodása alatt keletkezett sok olyan kormányrendelet, mely a látszólagos türelem színe alatt a térítésnek sikeres eszköze volt. II. József szabadelvű rendszere némileg megszakította a Mária Terézia féle katholicizáló rendszert, de I. Ferencz király alatt újból feléledt az és tovább élt. A Mária Terézia által kiadott elnyomó rendeletek enyhítéseért, s egyes sérelmes esetek orvoslásáért folyt a küzdelem még a királynő halála után jó félszázadig.

A Mária Terézia katholicizáló rendszere több erőszakos intézkedésben nyilatkozott meg. Rendeleteit burkolt formában irányította a protestánsok ellen,

bár a közvélemény is jól tudta, hogy a rendelet igazi célja nem egyezik meg a rendeletben emlegetett feladattal. Így pl. a legnagyobb csapásnak szánt egyik rendeletének, melyben a városoknak megtiltotta a református egyházak és iskolák segítését, bevallott célja az adózó nép kiméltése volt. Igazi feladata azonban az volt, hogy a ref. egyházakat a leg-hivebb fentartóiktól megfosztván, teljesen megsemmisítse. Ámde ez a számítás nem volt helyes, mert az egyházközségek egymásután vetették ki az addig ismeretlen egyházi adót, s a városok is találtak valami módot arra, hogy a segítés tovább is folylyék, ha korlátozottabb mértékben is.

Furesán hangzik napjainkban Mária Teréziának egyik másik rendelete, melyben meghagyta a városoknak, hogy a hol katholicusok nincsenek, azokat már csak azért is be kell vinni más helyről, hogy a katholicus vallás elterjedhessen. Vagyis a tisztán református vallású városok református előljáróit, kik addig a ref. egyház anyagi szükségleteit fedezték, s ügyeit is intézték, akarta arra kényszeríteni, hogy ők legyenek a katholicus vallás terjesztésének előmozdítói. Mária Terézia ezt a gunynak is vehető rendeletet komolyan vette, s többek közt a hajdu városokat is kérdőre vonta, hogy miért nem vittek még be katholicusokat a városokba.

elegendő is, hogy tájékozottsága legyen a fentemlített dolgokban; hogy bizonyos alapkérdésekkel tisztában legyen és így, ha netán szükséges, a részleteknek utána nézhessen, meg tudja mondani tanácsot kérő hívének, hogy mely hatósághoz forduljon, vagy szükséges-e ügyvédet fogadni stb. Egyszóval a mindennapi gyakorlati élet jelenségei és igényei, a melyek tele vannak jogi és gazdasági vonatkozásokkal, ne találják épen teljességgel készületlenül a lelkészt. Igaz, hogy az ügyesebbje, különösen, a kinek arra hajlandósága van, később, hosszú életpályáján elsajátít egyet mást ez ismeretekből, sokszor gyakorlatilag is belejön. Ámde, hiszen épen az a feladata az iskolának, hogy a szükséges ismereteket közölje és első sorban, hogy azok könnyebb megszerzésére az embert képessé tegye és az autodidakszia hosszadalmas és sokszor tekervényes útjait megrövidítse.

Már most ha a theologusok jogi képzésének ezen célját és hatásait elfogadjuk, magától előáll a jogi oktatás mértéke és módszere. Gondosan ki kell válogatni azt az anyagot, a melyre fent említett célokból szükség van s aztán ezt, ha sikerül egy világosan és szabatosan megírt kézikönyvben összefoglalni. A tanítás e vezérfonal nyomán történnék, annak rövid kompakt tételeit magyarázni, példákkal világosítani, lehetőleg párbeszédi formában. Mindez talán nagyon iskolainak, nem felső oktatásba illőnek látszik, de meggyőződésem szerint lényeges. Tudniillik az egész berendezés sikere attól függ,

hogy a jogi tudományok nagy tömegéből a legszükségesebbet, kellő mértékre redukálva, kiválogassuk. Ez nagy körültekintést, sok szempontból való meghányást-vetést igénylő munka, a melyet gyakorlati és elméleti jogászoknak és lelkészeknek együttesen kell elvégezni. És épen ezért aztán lehetőleg biztosítani kell, hogy a tanítás e keretben maradjon, és az előadó tanár, a saját hajlandósága, vagy egyik másik studium iránt való előszeretettel fogva el ne mélyedjen szakszerűen valamely részletbe a többi résznek s az egész tanítás sikerének a rovására. Ezért tartom szükségesnek kézikönyv alapul vételét, a mely magában foglalná a gondos mérlegeléssel megállapított anyagot, és a tanításnak fesztelen beszélgetés jellegű módszerét, mely itt, hol nem hosszú, vagy bonyolult tudományos gondolati folyamat előtárásáról, hanem lehetőleg egyszerű és kevés fogalomnak és ténynek megértetéséről van szó, könnyen alkalmazható, s legtöbb sikeret ígérő.

Mert őszintén be kell vallanom, hogy bármennyire kétségtelen előttem a theologiai tanítás ily irányu reformjának szükséges és üdvös volta, aggodalmaim vannak sikere és eredményes voltára nézve. Aránylag kevés órát szentelhetünk rá, sokféle és nagytömegű az anyag, a mi kínálkozik: Könnyen zür-zavar, meg nem emésztett s feledésnek szánt, vagy pláne meg sem tanult óratöltekek válhatnak belőle. Ezért sikere csak úgy lehet, ha nagy önfegyelmezővel ez elvhez tartjuk magunkat: *lehetőleg keveset,*

Az elnyomó rendszerhez tartozott úgy Mária Terézia, mint I. Ferencz király uralkodása alatt az is, hogy a katolikus papság a kormány elnézésére számítván, egészen bátran felhasználta minden eszközt a protestánsok ellen, szabad volt úgy a helytartótanácsokhoz intézett felterjesztésekben, mint bárhol másutt bármilyen rágalommal előállani. Legfőbb kitűnt, hogy a rágalom alaptalan s a református lelkészeknek nem lett baja, örülhetett, hogy megmenekült, de a méltatlanul rágalmozó katolikus papnak nem lett bántódása, a kormány természetesen tartotta, hogy azt pártfogolnia kell. Szabad volt a katolikus papnak erőszakos és a kormány rendelkezéseibe ütköző módon is kényszeríteni némelyeket az „egyedül üdvözítő” egyházba, ha azután az egyházkerületek egyes sérelmes esetek miatt a királyhoz folyamodtak, nagy nehezen esetleg orvoslást nyertek, de az erőszakos katolikus papnak bántódása nem lett. Akár csak a középkorban, még I. Ferencz alatt is a Szent Ágoston féle jelszó uralkodott: *compelle intrare, kényszerítsétek, hogy belépjenek.*

Turkevén is ilyen elveket valló plébános volt 1809-ben, névszerint Ambrosi Eustach, franciscanus pater, ki minden követ megmozdított, hogy híveinek számát gyarapítsa a reformátusok rovására. Mikor meggyőződött, hogy fáradozása hiábavaló, az a me-

rész gondolata támadt, hogy a helytartótanácsnál bevádolja a turkevei református lelkészt, hogy ő az oka annak, hogy a reformátusok katolikusokká nem lesznek. Mintha bizony a református lelkésznek elsőrendű kötelessége lett volna, hogy a katolikus vallás terjesztését előmozdítsa. A vádat azonban a páter egy csomó rágalommal fűszerezte. Azzal vádolta a református lelkészt, hogy mindig azt veri a kathedrából az együgyű nép fejébe, hogy a ki vallását, melyben született, megváltoztatja, elkárhozik csak annál fogva is, mert megátkoztatják vele, mikor pápistává lesz, atyját, anyját, sőt az anyatejet is, és a képekre és a holtak csontjaira esketik meg.

A páter vádjain eleitől végéig látszik, hogy nemesak a turkevei, hanem általában minden református lelkészt igyekezett befeketíteni. Képtelen vádjának végén olyan cselekvényt is tulajdonított a református lelkésznek, melyen meglátszik, hogy hatásra számított. Allítólag azt is hirdette a ref. lelkész, hogy ő felsége megtiltotta, hogy bárki is katolikus legyen.

Jellemző, hogy a helytartótanács az ilyen képtelen vádakon is kapott és a pater jelentése nyomán vizsgálatot rendelt el. Vegyes deputatio járt el az ügyben annak rendje és módja szerint, s természetesen

csak alapvetőt, de azt jól megérteni és jól megtanulni.

S végre az a kérdés: hogy lehessen bele illeszteni a mai tanrendbe?

Első sorban, úgy hiszem, túl sok órát e studium nem igényelne. Hozzávetőleg úgy képelem, hogy két félévén át 2—2 órában el lehetne végezni. Ennyit talán ma be lehet szorítani. Ha nem, úgy revideálni kell a tantervet. Ha belátjuk az ily irányú képzés nagy fontosságát, úgy annak áldozatot kell hozni. Fel kell áldozni megszokott, kedves, de nem feltétlenül szükséges dolgokat. Minél nagyobb a harc a melyre fegyverkezünk, minél teljesebb erőmegfeszítést és erőkihasználást igényel, annál inkább kell a felszerelést és a begyakorlást megszabadítani minden, bár még oly kedves, még oly régi emléktárgytól vagy szokástól, a mely felesleges terhet vagy erőfogyasztást jelent, s a szűkebbnek útját állja. A hadseregek elhagyják a szép színes uniformisokat, a melyekhez annyi drága emlék fűződik, mert füstnélküli lett a lőpor. Levetnek annyi szép csattot és disztárgyat, sőt főzőedényt is, hogy több töltést vihessenek magukkal. Elhagyják a Paradeschrittet, hogy annál többet gyakorolhassák a rohamot.

Mi is harcban állunk Mind súlyosabbá váló, mind nagyobb, szinte végső erőfeszítést igénylő harcban. Jó felszerelést hát a katonáknak. S ha nem fér a régitől, tisztelettel le kell vetni a nélkülözhetőt.

Dr. Jássi Viktor.

tes, hogy a vizsgálat alapján kiderült, hogy a páter hamisan vádolt.

Az egész ügy lefolyásáról és a vizsgálat eredményéről Lévai Bálint nagykunsági esperes jelentést tett az egyházkerületi gyűlésnek, egyszersmind a turkevei páter ellen protestatiót nyújtott be. Mivel azonban még az egyházkerületi gyűlés a helytartótanácestől nem kapta meg a királyi resolútiót, azt határozta, hogy a resolútio megérkezését megvárja és szükség esetén azután fog a királynak „repraesentatiót” küldeni.¹

Azonban az egyházkerületi jegyzőkönyvekből nem tűnik ki, hogy az ügynek folytatása lett volna. Valószínű, hogy ilyen esetlen váddal foglalkozni nem tartották érdemesnek. Nem úgy a helytartótanács, mely a legkirivóbb igazságtalanságokat tartalmazó vádakot is vizsgálat tárgyává tette, mert örült, ha a reformátusok ellen adott esetekben némely visszaéléseket felhasználhatott.

Dr. Barcsa János.

¹ Tiszántuli egyh. ker. jk. 1809. évi 30. p.

Panaszaink és teendőink.

III.

Sok minden sérelemről lehetne még elpanaszolkodni, mely a prot. egyházat állami ünnepek rendezésénél, dacára, hogy a kath. vallás megszűnt államvallás enni, sőt egyes címek adományozásánál s hivatal betöltésénél éri, de minek szóljunk egyébről. Az eddigiek alapján is tény 1. hogy prot. egyházunk anyagilag tönkre van téve épen a mind nagyobb-nagyobb terhet reánk rozó állami törvények által 2. a kath. egyháznak előnyei a mi elnyomásunkra s az ultramontán szellem terjesztésére szolgálnak. Amennyiben pusztán elvekről akarok szólni, e két pontra terjeszkedem ki teendőink rövid felsorolásánál.

Hogy mind a két bajon segíthessünk, annyival veszedelmesebb dolog, mert egymással homlokegyenest ellentétben álló eszközök vezetnének célhoz. Az első baj orvoslása az államsegélynek minél hamarabbi igénybevételét teszi elodázhatatlan szükséggé, a második bajon csak úgy segíthetünk, ha az egyháznak az államtól való minél határozottabb *szétválásán munkálkodunk.*

Az államsegély igénybevételének módjára nézve a vélemények immár kialakultak. Dr. Baltazar Dezső cikkei után ismerjük az új zsinati adózási rendszert, azt, mely progressiv személy és 10%-os percentualis adót tervel. Megnyugvással fogadhatja azt akárki; elvek vannak benne lefektetve, ha teljes végrehajtásukhoz az idő nem érkezett is még el, amelyeket ker. ref. ember kell, hogy magáénak valljon. Zsinatunk teremtett, csak végre is tudja hajtani. Én reménnyel tekintek bölcsesége elé, remélem nevezetesen, hogy az állammal kötendő megegyezés is létrejön. És akkor meg lesz oldva az 1882-iki zsinat nagy elve is, hogy az iskolák mindenestől fogva az egyház testéhez tartoznak. Iskoláink feladása nélkül fentmaradásunk eszközei kezünkben lesznek.

Ez az államsegélyes viszony azonban nem zárja ki, hogy egyéb tekintetben az egyház és állam lehető szétválasztásának legyünk barátai. Ugy vagyunk itt vele mintha egy apának két fia volna, kik közül egyiket nagykorúsította s cselekvésében teljes szabadságot adott neki, egy szóval levette róla a gondját, a másik gyermeke pedig vele közös háztartásban él s az ősi vagyjon javaiban, mely tehát a másik testvért is megilleti, egyedül részesül. Az önállósított gyermek az autonomikus protestantizmus, a kényelemben tartott az autonomiát nélkülöző katholicizmus. A hasonlat persze sántít, mert a ké-

nyelem s előjog tulajdonképpen a clerusé és az sem nyer benne kifejezést, hogy tulajdonképpen mindkét gyermek, katholicismus és protestantismus, hozzá járulnak a közös vagyon, e magyar haza fentartásához pénz és véráldozatukkal. Én azonban csak azt akarom szemléltetővé tenni, hogy mi most a teendő? Talán az önállóvá lett gyermek ismét gyámkodás alá vevése — mint Mező Sándor véli, — vagy ellenkezőleg a másoknak is önállóvá tétele, hiszen a kiskorúságból kinöhetett s a végcél mindenütt a szabaddá levés szokott lenni?

Én azt hiszem, ez utóbbi, vagyis a 48. XX. megvalósításával egy másik kérdés is összefügg: a kath. papi vagyon államosítása, mert többet a katholicismusnak sem adhat az állam, mint a protestantismusnak adott és aztán az államsegélyes viszonynak létesítése s a kath. egyházzal szemben is autonomikus alapon. A kath. egyházi javaknak állami kezelés alá vevése semmiképpen el nem maradhat, még hogyha 48-ban Kossuth és társai csak elvileg helyeselték is, de a viszonyokra tekintettel, nehogy a nemzeti ügynek ellenségeket szerezzenek, nem merték is törvénybe iktatni.¹

Azt manapság mindenki elismeri, hogy pl. egy kath. püspök halálával minden vagyon a királyra, mint legfőbb kegyurra száll s annak intercalaris jövedelmei az államkincstárt illetik. A király adományozza aztán ismét a kinevezett püspöknek — természetesen a megfelelő alkotmányos úton — a jövedelmet. És még ez elv mellett is történeti alapon horribilisnek tartják, hogy többé ne azok a javak, hanem a megfelelő fizetés adományoztassék. Sőt az u. n. tanulmányi alap bevonását sem akarják, amelynek nyilvános célja pedig az országos nevelésügy előmozdítása volt s csak azért jutott kath. kézre, mert ez a vallás volt egyedül a megengedett, melynek birtokában akkor az összes iskolák voltak. Hanem a helyett megengedhetőnek tartják, hogy pl. az esztergomi érsekprimásnak jövedelmezzen 95,447 kath. hold föld és a mellett 7,674,346 kor. értékű vagyon kötvényekben, értékpapirokban, a kalocsai érseké legyen 77,491 kat. hold föld s 1,583.194 kor. értékű kötvény stb. jövedelme s Nagyvárad püspöke nem kevesebb, mint 185,804 kat. hold föld és 5,045,932 kor. vagyon jövedelme felett rendelkezék. S mindez hivatalos becslés szerint történik, melynek hitelességére curiosunként álljon itt, hogy Simor hercegprimás halálakor végrendekezéssel illetéket 442,220 kor. és Haynald kalocsai érsek halálakor 283,344 kor. jö-

vedelem után fizettek, melynek bizonyára kétszeresét venni is kevés volna. Ily elnéző az állam velök szemben. Megengedhetőnek tartják ezt az irtóztató vagyont egy ember kezében a kath. papi vagyon védelmezői, s ezzel szemben a mi püspökeink 10—15000 korona jövedelmén szánalmas mosolylyal huzzák félre ajkukat, pedig ugyanannyi jó állampolgár ismeri el egyházi fejének őket, mint amazokat, megengedhetőnek tartják, hogy mindent összevéve körülbelül 2 millió kat. hold föld s megszámlálhatatlan millió vagyon felett rendelkezék az a néhány püspök s szerzetrend s milliókra menjen a gör. kel. egyház állami dotációja is, jóllehet mindama kötelezettségek, melyek a kath. egyházat, mint államvallást s honvédelem tekintetében illették, megszűntek.¹

Ennek az igaztalan állapotnak immár meg kell szünni. Vonja be az állam a protestánsoktól is, ami állami eredetű adomány, bárha ilyen aligha létezik. Ez az első lépés az állam és egyház egymástól való szétválasztásához, vagy legyen akárhányadik, de mindenesetre a legfontosabb. Hogy a mindenkori magyar királyok mily szabadon rendelkeztek különben ezzel a vagyonnal, arra példa Ferencz királynak 1803. ápr. 15-én kiadott legfelsőbb elhatározása, mely a hercegprimás congruáját 150 a többi érsekekét 60 és a püspökökét 40 ezer frtban állapította meg s a többi jövedelem közpénztárba helyeztetett, részben a szegény plébánusok segélyezésére. És ez így volt a concordatumos korszakig, a 48-at követő reactió juttatta jellemzőleg a kath. clerust régi dús jövedelmeihez. Mindig így volt ez, aminek bizonyosságául csak a kuruc-labbanc korszakot említem, mely időben Marczali szerint a jezsuiták következő birtokokat kapták: Vág-Sellyét, a sági apátságot, Pákozdot, Egyeket, Sósikut, Sukorót, Gyurót, Vált, Berathát és Agárd pusztát Fejér megyében. Tehát a mostani dús papi jövedelem is a reactio szüleménye.

Ha egyszer a legnehezebb kérdés, a kath. papi birtok kérdése rendezve volna, nyomon kellene azt követni a kath. autonomiának. Mi vagyunk legnagyobb ellenségei a kath. hierarchiának, hogy ne örülnénk szívünk teljességéből, ha a kath. világiak az egyház ügyeinek a vezetésébe befolyást nyernek. Csakhogy azt mondjuk Ghyczy Kálmánnal: Mindaddig, míg a kath. főpapok, székes és szerzetes egyházak más felekezetek kizárásával az államtól nyert nagy

¹ Az adatokat a Budapesti Szemle 1897-iki füzetéből vettem. A 2 millió hold földnél minden, tehát a tanulmányi stb. alap is össze van véve.

¹ Prot. Szemle 1903. 8. füzet 36. és következő lapok.

anyagi előnyöknek birtokában lesznek, mindaddig, míg a magyar kath. egyház legfőbb kormányza az országon kívül székelő, magyar államtól független, csalhatatlan, korlátlan hatalmu fejének kezében lesz, a magyar állam nem mondhat le azon jogokról, melyekkel a kath. hitfelekezet világi vonatkozásaira a neki nyújtott előnyöknél fogva bir, nem bocsáthatja ki föfelügyeletét és kezelését a kath. egyházi javaknak (orsz. gyűl. beszéd 1871. ápr. 3). Az első akadály a secularisatióval, a második pedig a jus placeti szigorú alkalmazásával elhárítható. És akkor a protestánsok fogadják a kath. autonomia megvalósulását legnagyobb örömmel, mint elveik diadalát.

Az állam és egyház egymástól való szétválasztásának azonban ez csak az egyik oldala. Azt a szétválasztást, mely Franciaországban történt, a Cavour féle „szabad egyház a szabad államban” teljes keresztülvitelét én az eddigiek alapján nem akarom, ez egyház és állam kölcsönös támogatásának szükségét elismerem. A szétválasztásnak a felekezeti elégedetlenkedés megszüntetése s a közbékesség munkálása volna a célja. És ezért kellene még talán legelső sorban a felsőház reformálásával onnan minden püspököt kizárni, azért kellene az állami egyetemokről a theológiát kiküszöbölni. Építsen minden felekezet magának egyetemet önerejéből. És akkor megszűnnék az igaztalanság, hogy a kath. püspök az állam előtt több, mint a ref. s hogy a prot. püspökök egymás között sem egyenlők, megszűnnék az igaztalanság, hogy az állam csak a kath. theológiát tekinti tudományának a protestáns kizárásával. Ezért kellene a trónöröklés feltételai közzül törülni a kath. vallás követését, nincs a kettőnek egymáshoz semmi köze. Pedig történelmi munkák említik, hogy Metternich tanácsára Mária Dorottya főhercegnő halálával az uralkodó ház házi törvényei közé vétetett, hogy főherceg többé prot. főhercegnőt nem vehet nőül.¹ S mért ne lehetne a főhercegeknek nevelőjük prot. ? méltán kérdésbe tehetjük, mikor látjuk udvari körökben a jezsuita rend nagy tekintélyét.²

Lehet, hogy ezek a kérdések valamikor még nem értek úgy meg, mint ma napság, de az idők méhe immár mindent megérlelt a megszületésre. S nekünk kötelességünk a teljes egyenlőségért való küzdelem. Jogfeladásnak tartanám azon elv elfogadását, hogy az 1848. XX. a papi

javak secularizációja ellenében hozatott, valamint megalkuvásnak egy puszta revisióval megelégedést. Ha nem érhetnénk is el mindent, az utókor iránti kötelességünk elveinknek fentartása, nehogy szemrehányás érjen majd bennünket.

Az állam és egyház egymástól szétválasztása teremthet igazi felekezeti békességet, szüntetheti meg a sérelmeket, ez a külön szakadás lesz melegágya az igazi autonomus fejlődésnek, mely pedig a multban is oly jónak bizonyult. Csak így fognak az egyházak culturfeladatak igazi magaslatára emelkedni s elhagyva a hitvány lélekhalászás, vagy jobban mondva lélekvásárlás útját, lesznek Istennek dicsőségére s a magyar haza szolgálatára.

Mezőtur.

Lic. Lencs Géza
ref. lelkész.

A debreceni református Kollégium adattára

azaz

a Kollégium története adattári alakban.

(Folytatás.)

A következő husvéti ünnepre a legációk száma nem fogyott, az egyházak híven kérték hozzájuk a követeket. Az u. n. kikérések azaz *specificatiók* (legátus kikérés a személyt illetőleg) kezdenek szokásba jönni, de csak egy két eset van rá, első volt Csenger, mely egyház 1770. karácsonra Szabó Jánost kéri hozzá küldeni; ez évben fordult oly eset is elő, mint p. o. a margitai, mely egyház a következő ünnepre is azon legátust kéri ki, a ki husvétban volt ott, nevezetesen Szigeti Istvánt, így tett a szováti egyház is Péczeli Józseffel. Bályokra, hol a Szénási család lakott, két legátus járt, egyike primarius deák. Több eset fordul elő, hogy az eddig kettős legatiók külön válnak, külön követet kérnek. Néha maguk a főpatronusok irnak be — kik nagy részét hordták a legatiói jótéteménynek — a specificálás ügyében p. o. Gyulai Ferenc özvegye Varsányból (1770.) Az ajánlólevelek *pátens* neve (litterae patentes) 1774-ben fordul elő először. Ovatosság okáért a megerősített névjegyzék (dispositio) homlokán nyilván jeleztetett 1778. óta, hogy az illető „egyházak kérésére” (requisitio) bocsáttatnak ki az ifjak egyházi beszéd tartásra (ad recitandas in ecclesiis homilias).

Akadálytalanul folyt a legatióba kibocsátás 1783. karácsonig, a mikor utoljára mehettek ki a deákok ünnepkövetekül, Sinai Miklós tanár volt jelen a confirmatio ünnepélyes aktusán december 15-én, ekkor 240 legatio volt, Bályokra még mindig két legátus járt. A legatiók jegyzékét fentartó vastag bőrkötésű könyv, a II. kötet, (1744-ben kezdve, de elől a magántanárokról s tanítványaikról szól, aztán 1763. 1792 ig a legatiók dispositióját tartalmazza) „Pro memoria” című feljegyzést örökített meg az 1783-iki karácsoni választási névsor után, tartalma hogy a „régí szokás” a legatióba bocsátás és menetel királyi

¹ Loesche: Die evangelischen Fürstinnen im Hause Habsburg 50 oldal.

² Salvator Ferenc főherceg két fia a 12–13 éves Salvator Ferenc Karoly és Salvator Hubert az „Ev. Kirchenzeitung für Oestreich” ez évi 17. száma szerint jezsuita gymnasiumba mennének.

parancs folytán 1784. óta megszünt, hat éven át a névsor is hiányzik.

Az iskolai törvényszék jkönyvében husvét előtt, az 1784-iki (márc. 20.) tiszújítást megtörténte napján a tanárok és deákok jelenlétében a nagyobbik teremben Szatmári István tanár által felolvastatott és kihirdtetett a császári királyi határozat (resolútió), kiadta a Helytartó Tanács (4090. sz. a.) 1784. febr. 23. megküldte a debreceni tanácsnak, hogy hatáskörében hajtsa végre. Közölve a latin szöveg, e szerint a királyi felség megtiltja, hogy *akatholikus* tógátusok és tanulók különböző helyekre kimenjenek, ott egyházi beszédek tartanak, és imádkozzanak, mert tényleg önkéntes alamizsna címen gyűjtéseket eszközölnek, ilyenmü segélygyűjtéstől országszerte eltiltattak, a rendelet áthágói szigoruan büntetessenek.

A rendelet a deákok kimenetelét „excursio” néven említi. A tanulók különben is gyakorlatlanok s tantárgyaiknak kell élniök. Látszik a rendeletből a főcél: a segélytől elütni az iskolát és növendékeit, mert a rendelet főindoka a segélygyűjtés megakadályozása volt.

Hat éven át megszüntek a legatiók a zord rendelet és eljárás folytán. A szigorú és sokszor egyhangú iskolai belélet mezején a kellemes hatású ünnepkövetésegtől megfosztva a főiskola is károsult. Mindez lehangoló hatást gyakorolt ki és befelé.

A debreceni egyház is megérezte a királyi rendelet hatását a theologus ifjak se nem prédikálhattak, se nem könyöröghettek templomaiban. Hogy a deákokon is legyen részben segítve, a debreceni egyház kivitte az egyházkerületi gyűlésen (1784. június 9.), hogy 24 deák a felsőbb osztályokból, előzetes rövid vizsgálat után, fakultáltatott csakis a debreceni egyházban egyházi beszéd mondásra és imádkozásra, a lelkészeknek a szószéki szolgálatban segédkezés céljából.

A tiszújításkor (senior választás) kihirdtetvén e végzés, a theologiai ifjuság kérvénnyel járult az e kerülethez, nehezen vevén, hogy csak egy kis részöknek adatik ily megkülönböztetés. Arra kéri a felettes hatóságot, hogy befolyásával állíttassa vissza a régi állapotot, hogy minden theologus bocssattassék ki, mert mindnyájoknak szükséges a gyakorlat. A tanárkart is felkérték közbenjárásra, mert a debreceni szolgálatra kevés azon szám, nagy terhet ró azokra, s a többi tanuló társak jogfosztottak maradtak. A tanárok is azon nézetben voltak, hogy a régi szokás állíttassék teljesen vissza. A kerület azonban nem vette figyelembe a kérelmet, mert az nem tőle függött, végrehajtatta határozatát és 1785. jul. 27. az egyh. kerületi küldöttség megjelenvén a nagyobbik teremben, a nagyobb kora diákok közül (de 24-nél többet), a kik a lekipásztori hivatalra kötelezték magukat igérettel, a debreceni egyháztanács előtt az egyháztörténet és keresztyén theologia főbb részeiből megvizsgálván, kiadta a predikálásra és könyörgés tartásra nekik a felhatalmazást (facultas). (Lásd az ide vonatkozó iratokat egész terjedelmében „Pro Memoria” címen az „Acta Judiciaria” 1885. jul. 9-iki sessio utáni lapokon). A hangulatot jelzi Sinai tanár magánfeljegyzése: „Csakugyan véghez vivé 2—3 ember, hogy 24 s több deák fakultáltatott debreceni prédikátor uraimék segélésére. Itt tölt be: divide et vinces.” (Révész: Figyelmező, 1873. 283. l.) A helyi egyház élvezte a királyi ren-

delet új magyarázásával a legatiót, és egész éven a deákok segédkezését, a vidék nem. A 24 ifju részeseült a segélyben és előnyökben, a többi nem.

József császár halála előtt, visszavonta (1790. jan. 28.) vallásszabadság korlátoló rendeleteit és II. Lipót király alatt a prot. egyház régi állapotára visszahelyezkedett. A legatiók sorozatának 2-ik nagy kötetében szinte „Pro Memoria” címen Kollát Mihály senior örömmel jegyezte fel, hogy: „1790-ben ugyanazon cs. és királyi felség mindent előbbi állapotába (in pristinum statum) visszaállíttatni ígért. A tanárok vevén néhány vármegeye és a kerületi főgondnok leveleit, hozzájárulván a helyi gondnok beleegyezése is, elhatározták, hogy küldeni fognak deákokat mindazon egyházakba, melyek azt levelökben kívánják, s a legatiót visszaállították, külön magyar ajánlólevelet (pátens) állapítván meg, melynek szövege nyomban megörökített. Címe „Tiszteletes Nemes és nemzetes jó Uraink és oskoláinknak jóltevői.” „Megértettük a felsőbb napokban a szent ecclesiának azon kívánságát . . . mely szerint tanítványaink közül egy theologus deák ifjat kíván, kit a beállandó husvét ünnepi napokra tiszteletes predikátor uramnak a tanításban leendő segítésére bocssatanánk ki . . . stb. stb.

Ez első „megértettük” — mint hívták azután állandóan köznyelven a kibocsátó levelet — kelt 1790. böjtmás hava (március) 31-ik napján, aláírva a rektor és tanárok.

De a meglepő gyors fordulatra még csak 22 egyházból jött be a kérés és így a megnyílt új korszakban első husvétra csak 22 legátus mehetett ki, köztük Szoboszlóra Sárvári Pál és Szalontára Budai Ezsaiás. A következő pünkösztre már 92 legatió érkezett be. Jönnek vissza az egyházak hűségesen: 1790. évi karácsonkor már 151 legátus ment ki, köztük Csokonai Mihály is Hegyköz-Szentmiklósr. Husvétkor (1791.) 192, pünkösztkor 216, karácsonkor 224 egyház nyert ünnep-követet.

A következő 3-ik vastag kötet magába foglalja a legatiók névsorát 1793. husvétől 1811. husvégig. Az 1809. év pünkösztkor a legatiók száma 265 volt, ünnepkövetés volt Belényes is. Itt-ott jelezni kezdik mennyit adhat az egyház, így p. o. Elesd és Nagy Rév (kettős legatio) 9 forintot; a kéri és semlyeni egyház 17 frtot ígérnek. A névsorokból szomorú értesülést vehetünk: mely egyházaink szálltak alá és gyeagútek el annyira, hogy le kellett mondaniok legátusok kéréséről. A legatiókba menést magokba foglaló jkönyvek azóta rendszeren vezetettek. Az 1848/9-iki nagy idők alatt s miatt az ünnepkövetés szűkebb térre szorult, míg ugyanis 1847. karácsonkor 232 legátus ment ki s a „megértettük”-ért 4 frt 30 krt, a deákok kórházára 34 frt 13 krt fizettek be pengő pénzben, 1848. husvétkor 228 követ, azon év pünkösztkor csak 20, karácsonkor csak 17 legatus volt, 1849. husvétkor nem történhetett követ kibocsátás, pünkösztkor pedig megint csak 17 legatus volt a szomszéd helyiségekbe p. o. Szoboszlót elválasztotta Révész Im e, mert csak néhány remans deák volt benn, de már 1849. karácsonkor emelkedik a szám 92-re, 1850-ik évi husvétkor 116, pünkösztkor 120, karácsonkor 151 a legatiók száma, így a rendes mederbe visszatérés fokozatosan elérkezett, de a korábbi magas szám helyre nem állt, 1864. évi pünkösztkor is csak 170 volt a legatiók száma. A

megállapodás és szükséglet úgy látszik a másfél száz körüli számot szilárdította meg, a legujabb adatok is ezt igazolják, p. o. 1904. karácsonkor 161-re és 1905. pünköstkör 164-re ment a legatiók száma.

Megvan a levéltárban a *követségek névjegyzéke* 1795-től 1864-ig tizenegy kötetben. Azóta már a 13. kötet nyitott meg a háznagyi hivatalban.

E kötetek mentik meg a feledés homályától a deákság történetének egyéni érdekű ugyan, de mégis közszolgálatban forgolódásuk tüneteit, sőt a főiskolával a régi kapesot megszakító vagy kegyeletesen fentartó gyülekezeteink neveit és emlékét.

* * *

As esküdt vissza eredete s a juratusi intézmény.

Az 1784-ik évi (márc. 20.) tisztújításkor az „iskolai tisztelt szék” megalakult a szokott módon, a négy tanár, az új szenior Farkas János losonci fi, az új contrascriba Szilágyi Gábor (Szilágyi Sámuel egykori tanár, akkor superintendens fia) és a primariusok rendben elősorolvák, az alakulás kiegészítéseképpen mindjárt az azon napi első ülésben, az 1749-iki statutumra hivatkozással a primariusi tisztre jelölt hat végzett deák (köztük Budai Ferencz) juratusi vizsgát tettek a theologia, philosophia, történelem, héber és hellen nyelv, s a régiségtan köréből, s dicséretes előhaladást mutatván fel, a szék tagjaivá beállították. Az úgynevezett esküdtdeáki, vagy „*juratusi vizsga*” eredete 1749. febr. 1. megy vissza, póttörvény hozatott akkor, mely a Dobozi-féle iskolai törvény kötetéhez esatolt kötetben tartatott fel. a 33. lapon, itt szabályoztatott először, hogy a választandó primariusok, t. i. hat subcollega, mint esküdt jelöltek, a tanárok által kiszabott napon nyilvános vizsgát fognak tenni *ezután* s ha csak a nyilvános vitatkozásban s a főiskolában taníttatni szokott tudományokból (a mint fentebb már elősorolva van) haladásuknak és szorgalmuknak dicséretes jelét nem adják, a primariusi tisztas állásra be nem fogadtatnak. Ez intézkedés némi változással (p. o. írásbeli fogalmazvány) a legujabb korig fennmaradt.

A régi keletű esküdt deáki intézmény először akkor rendült meg, magasb jelentőségét és így a képesítő vizsgának szükségesebb voltát is akkor veszté, a mikor a gymnasium nyolc osztályúvá lett s állandó tanárokkal rendezkedett be, bécsi parancs folytán, eképen a gymnasium 1—6. osztályában megszüntek primariusok, esküdt deákok tanítani 1853-ban, kik hajdan tiszteletből collegáknak hívtak. De még fennmaradtak az elemi iskolai köztanítók, úgy hogy 1854-ben még 8 köztanító volt, köztük Adám Gerzson. Az esküdti létszám leszállásának másik végoka vala azon intézkedés, hogy a főiskolában elhelyezett *elemi iskolák* a városra *kitelepítették* az 1903/4-ik tanévtől fogva, ott állandó tanítókkal láttattak el, így a végzett hittanhallgatók benmaradására, magok fentartására s képzésére az alkalom elvonatott. (Egyházker. jkönyv 1902. 37. sz.) A korra legutolsó négy elemi köztanító és esküdtfelügyelő az 1902/3-ik tanévben működött u. m. Lengyel Imre, Vadon Béla, Biró Ferencz és Simon Imre. Orosz István a tanítóképzőintézet igazgatója melegen bucsuztatja el zárószavában a köztanítói intézmény megszűnését, az „*évszázadokra visszavihető összeköttetés megszakadását*” a főiskola és benne elhelyezett elemi iskolák közt (Tanítóképző intézet „*Ertesítője*” 1902/3-ról,

181. l.) A polgári elem (a szülők) is elszakadt az ős kollégiumtól ez által.

A hittanhallgatók számának apadása is befolyással volt, de ez ideiglenes és változó tünet csak: mert míg p. o. 1897/8-ban a 4. éves theologusok száma 17, az 1. éveseké pedig 11 volt (megdöbbenő kevés!); kevés vártatva megkezdődött az emelkedés, nevezetesen 1901—1902-ben 4-ed éves 18, 1. éves 18; 1904—5-ben a 4. éves 24; 1. éves 37 hittanhallgató volt, a folyó 1905/6-ik tanévben már az 1. évi theologiára 51 tanuló iratkozott be, holott 1898/99-ben az összes 1—4 évi hittanhallgatók száma 59-et tett. Meglepő emelkedés!

Az esküdti régi intézmény — a benlakó ifjuságra való felügyelet okolja meg egyikül létezését — az akadémiái tanács (tanárkar) indítására újabb módosuláson ment át, a hittanvégzetekből ideiglenesen alkalmazott gymnasiumi s. tanár (ha van ilyen), és a rendszeresített gymnasiumi irnok esküdtfelügyelői tisztséget viselnek (E. Kerül. jkönyv 1903. év 276. A. D.) Az esküdt deákok száma ujabban 3—4-re olvadt le, a viszonyok követelménye szerint új alakításra vár. Az angol egyetemek „*fellow*” rendszere ma is áll, ehhez volt hasonló a mi ősi intézményünk.

* * *

A ki a *praecó* (könyörgő) vagy *praecentor* tisztelet nem teljesítette, egy hétig tartozott azt végezni, ez volt büntetése (1785. ápril. 19-iki sessio). A tiszántuli egyh. kerület főgondnokának Rhédei Ferencznek beavatkozása a tanulók fegyelmi ügyében az 1785. nov. 19-iki ülésében látható, a miker Márton István 7. éves deák és primarius jelölt (1784. dec. 4. óta) húzó ügyében, mivel ő az iskolai tisztviselőket embertelenül megsértette, a legkeményebb büntetéssel sújtatott (megveretés és kizárás). Mindennemű fellebezéssel élt. A kurátorok ülése (1785. jul. 22.) ítéletét a főgondnok megbizásából Szombati István helyi gondnok, a ki megjelent az iskolai törvény-széken, kihirdette az ítéletet, Márton kegyelmet kapott (ügyis korább megbánta tettét); a lejjebbfokozás helybehagyatott, a tanárok (Varjas és Sinai), a helyi kurátorok és a tisztviselők megkérése, kien-gesztelése feltétele alatt.

(Folyt. köv.)

Balogh Ferencs
hittanár.

Egyháztörténelem — predikációban.

Mások példáján felbuzdulva, önálló lelkészkedésemnek már az első telét felhasználtam arra, hogy egyik iskolánk termében vasárnap délutánonként, az istenisztelet végeztével egyháztörténeti szabad előadásokat tartsak. Ugy gondolkoztam, hogy a református öntudat felébresztésére, tette serkentésére úgy elvont dogmatikus predikációknál, mint akár hitviták stílusában tartott káté magyarázatoknál mélyebb hatása a keresztyén egyház történetének s éppen magyar református egyházunk történetének köréből vett tanítói előadás.

Fájdalommal tapasztaltam, hogy előadásaim hallgatására — minden vágyakozásuk mellett — még azok sem jöhettek el mind, a kik a templom-

ban jelen voltak; az estére hanyatló délután haza szólította őket, hogy elrendezzék házukat, portájukat az éjnek idejére. Az estét meg nem választhattam előadásaim idejéül, mert falunk zöme tőlünk távol esik; nem várhattam, hogy hiveim hóban, sárban, sötétben hozzám törekedjenek.

Gondolkoztam, hogy miként segíthetnék a dologon, mikor kezembe akadt két könyv.

Egyik a debreceni lelkészi Tár első kötete, a melyben az érdemes szerkesztő „Kösziklák“ cím alatt közre bocsátja egy beszédét (egyház történelmi előadását) s a következő megjegyzést teszi: „egyház történetünk példányszerű alakjait fel nem mutatni (szószékről is) valóságos kötelesség mulasztás részünkről. Sőt a napjainkban sokképen veszélyeztetett református öntudat ébrentartására és erősítésére p. o. vasárnap délutáni isteniszteleteken alig találnék hathatósabb eszközt, mint az evangéliumi szellemben s gondosan elkészített egyháztörténelmi előadást. Így lehetne feldolgozni s népünkkel megismertetni egész egyháztörténetünket.“

Ugy látszik, hogy ezek a gondolatok, a melyeknek itt S. Szabó József kifejezést ad, abban az időben egy másik lelket is foglalkoztattak: Kreutzer M. illschwangeni (Ober-Pfalz) kollegánk lelkét a ki S. Szabó említett beszédének megjelenése után alig egy évvel (1903.) kiadja „Kirchengeschichtliche. Predigten über Doktor Luther“ című munkájának első füzetét. Előszavában a predikáció irodalom e mezején: az egyháztörténelmi predikációk írása terén, magát tekinti uttörőnek, irván: „tudomásom szerint az egyháztörténet szószerűben tárgyalásának első kísérlete van előttünk.“

E két munkának olvasgatása után fölhagytam egyháztörténelmi szabad előadásaimmal. S. Szabó és Kreutzer nyomába lépve: a múlt tél vasárnapjain Dévai Biró Mátyás reformátorunk életét már egyháztörténelmi predikációkban feldolgozva vittem gyülekezetem elé; hogy annak hallásától sem hely, sem idő vissza ne tartson senkit. Canonica visitationk jegyzőkönyvébe bejegyeztem: téli vasárnap délutánonként egyháztörténelmi predikációk; bejegyeztem pedig nyugodt lelkiismerettel, mert beszédeimből távol minden anthropolatreaia.

Közelget a reformatio emlék-napja s talán még azok sem kerülhetik el, hogy predikációikba bizonyos egyháztörténelmi vonatkozásokat bele ne szőjjenek, a kik annak idején a Knox emléket érintő predikációkat anthropolatreianak minősítették. Alkalmoszerű lesz tehát az egyháztörténelem szószerűben tárgyalása felett gondolkozni. Szorossan az előttem járók nyomain haladva leírok néhány gondolatot: van-e létjogosultsága „egyház történelmi“ névre keresztelhető predikációnak?

* * *

Egyik nagy magyar városunkban, hol felekezeti iskoláink ide s tova egy ember öltő óta nincsenek, egyik lelkészünk szeptember elején bement az első elemi osztályba. Tudta, hogy oda sok református növendéket irattak be, a kiket néki kell hittanra oktatnia. Bement, és szólt, hogy „a reformátusok álljanak föl.“ De bizony nem állott fel egy gyermek se. Próbálta hát másként kiválasztani az ő bárányait: „álljanak föl a róm. katolikusok és a zsidók.“ Ezek mindjárt felugrottak. Az ülve maradt nagyobb rész volt tehát a református sereg; de ezek nem hozták

magukkal a szülei házból az öntudatot, hogy ők reformátusok; tudatlanságuk forrását abban kell keresnünk, hogy már szüleinkben kiháló félben volt az u. n. református öntudat.

Azokban a gyermekekben még fölébresztheti a gondos vallásitanítás a felekezeti öntudatot; s e tekintetben még nagy eredményeket érhetünk el a vallásitanítás olyan reformjával, a mely az általános keresztyéni mellett a felekezetre is nagy súlyt fordítand.

Felnőtt hiveinknek lelkéhez már más uton kell hozzá férköznünk, hogy megizmosítsuk bennök a református közérzést; az intézményekhez való buzgó ragaszkodást. Ennek a célnak munkálására kínálkozik az egyháztörténelem az ő apostolaival vértanuival, az ősök áldozatkész alakjaival, magasztos példáival, a melyek csak rontó, gyújtó hatással lehetnek a lankadt, vagy éppen közönyös hideg lelkerekre.

Ez a csodálatos klenodium, a mely ha egyszer hatni kezd, hatása fölülmulhatja minden várakozásunkat, ott szendereg a lelkipásztorok lelkében. Nagy áron sok küzdelemmel megszerezték; nem kár-e hogy a gyakorlati életben mind mostanig alig használják? Hasonlatos e lelki kincsünk a mesebeli elátkozott királyleányhoz, aki várja, hegy föloldják a varázslat alól.

(Folytatása következik.)

Furta, 1905. okt.

Csernák Béla.

TANÜGY.

A református népiskolák felügyelete és a lelkészjelöltek gyakorlati tanítói kiképzése.

(Folyt. és vége.)

Ezért vallom én, a fent említett egyházkerületi határozat szellemének megfelelőleg, hogy a lelkésznek a tudományokban jártasnak kell lenni, azok iránt nemcsak tanulói pályája alatt, hanem mindvégig érdeklődni kell. Ma már nem mondhatjuk, hogy a klasszikai literatúrában legyenek jártasok. Még 1826-ban így kellett magát kifejeznie az egyházkerületi gyűlésnek, de azóta a tanítandó tudományok rendje átalakuláson ment át, napjainkban a tudományok több ágának tanításával akarunk általános műveltséget nyújtani.

A tudományokban való jártasság mellett még egyéb is szükséges a lelkésznek az egyház iskoláira való tekintettel: jártasnak kell lennie az elemi iskolai tanítás módszerének ugy elméletében, mint gyakorlatában. Ki tagadhatná, hogy ebben az irányban ma már nagy mulasztásokat követünk el. A lelkészjelöltek gyakorlati tanítói kiképzése teljesen hiányzik.

A nevelés és tanítástan elméleti ágának tanítása a debreceni ref. theologián teljesen rendben van. Azonban az, a ki magával elhitheti, hogy a leendő református lelkésznek elég csak elméletből ismerni a tanítás és nevelés tudományát, nagyon téved. Az elméleti nevelés és tanítástan ismerése alig ér vala-

mit, ha a lelkészjelölt az elméleti szabályoknak gyakorlati alkalmazását meg nem figyeli, sőt azt maga is meg nem próbálja. Szerintem tehát a lelkészjelöltek elméleti tanítói kiképzését a gyakorlattal kell kiegészíteni. Hogy ez miképpen volna eszközölhető, elmondom, úgy a mint én kivihetőnek tartom, természetesen a jelen állapotot véve alapul.

Gondolná valaki, hogy ha egész munkát akarunk végezni, akkor legegyszerűbb volna a lelkészjelölteket tanítói vizsga tételére kötelezni. Szerintem ez teljesen felesleges. A tanítói oklevél kiállítása úgy is formaság. Ha valaki a kötelező tanítóképesítő vizsgálatot le akarja tenni, az elméletre és gyakorlatra vonatkozó tudományokat, ha csak éppen a vizsga letételét akarja biztosítani, aránylag kevés fáradság árán átfuthatja s talán felelni is tud belőle annyit, a mennyi éppen biztosítja neki az elégséges osztályzatot. Ha gyakorlati tanítást követelünk tőle, egyik másik hozzáértő utbaigazítása mellett még a gyakorlati vizsga is sikerülne. De vajjon az ilyen kötelező jellegű tanítói képesítő vizsga alapján kiállított bizonyítványnak van-e olyan értéke, mint a melyet az oklevélnek kell tulajdonítani. En bátran merem állítani, hogy az egész csak önámítás volna, éppen ezért a kötelező tanítóképesítő vizsga felélesztését nem tartom célravezetőnek. A lelkészjelöltek gyakorlati tanítói jártasságának biztosítására valamely olyan módot kell választani, a mely nemcsak papíron lenne, hanem tényleges gyakorlati kiképzés volna. Ezt a célt pedig csak úgy lehetne elérni, ha a lelkészjelöltek az elméleti nevelés és tanítástani tudományoknak a gyakorlatba való bevitelét is szemlélnék, vagyis alkalmat nyernének egyrészt arra, hogy elemi iskolában hospitáljanak évenként néhányszor, másrészt pedig éppen úgy, mint a tanítójelöltek, próba tanításokat végeznének. Csakis ilyen módon nem áztatnánk magunkat azzal, hogy a lelkészjelöltek tanpályájok alatt a nevelés és tanítás módjában megfelelő jártasságra tesznek szert.

Tisztázni kell még egy nagy kérdést. Kivihető e az, hogy a debreceni theologia akadémián lelkész-pályára készülő ifjak évenként több ízben hospitálhassanak s próba tanításokat is végezhesse. Ez a feladat jelenlegi viszonyaink közt a debreceni theologiai akadémián a tanítóképzőintézet segítségével sem oldható meg, mert a a debreceni ref tanítóképzőintézet gyakorló iskolája ez idő szerint a tanulók nagy száma miatt már a tanítóképzőintézet növendékek gyakorlati kiképzésére sem megfelelő. Harmad és negyedéves tanulók évenként két ízben végezhetnek próbatanítást, ami a gyakorlati kiképzés előmozdítására nagyon kevés. A tanítóképzőintézet jelenlegi gyakorló iskolájára tehát nem lehet számítani. Azonban csekély áldozattal a tanítóképzőintézetet szükségletén is segíteni lehetne, s ezzel kapcsolatban a lelkészjelöltek gyakorlati kiképzését is meg lehetne oldani. A feladat megoldásához először is szükséges volna a tanítóképzőintézet jelenlegi gyakorló iskoláját még egy tanteremmel ellátni. Ez arra való volna, hogy a jelenleg osztatlan elemi iskolát a nap bármely részében osztottá lehetne tenni s a próba tanítás bármikor eszközölhető volna. Hozzá teszem, hogy a gyakorló iskolai tanulók előmenetelének biztosítására is jó szolgálatot tennénk ezzel. Ezen kívül még egy másik gyakorló iskolát kellene felállítani, s az előbb említett külön tanterem fel-

használásával ez is osztottá volna tehető a próba tanítás céljaira.

A külön gyakorló iskola felállítása sem kívánna nagy áldozatot. Ugy hiszem, hogy nem ütköznék nagy akadályba egy új gyakorló iskolát a jelenlegi mintájára úgy szervezni, hogy a tanulók e célra 20 kor. tandíjat fizetnének. Ebből körülbelől 1000—1200 korona bevétel szolgálna a gyakorló iskola tanítójának díjazására, s az egyházkerületnek körülbelől ugyanannyi hozzájárásával a gyakorló iskola tanítójának fizetése fedezhető volna. A felszerelés, taneszközökkel való ellátás költségei a gyakorló iskolai tandíjakból eddig tőkésített összegből már ez idő szerint is biztosítva volna. Tehát két új tanterem, s egy új gyakorló iskolai tanító fizetésének részben való fedezésével egyrészt a tanítóképzőintézet tanulóinak gyakorlati kiképzését intenzívebbé lehetne tenni, másrészt ugyanennek fejében a lelkészjelöltek gyakorlati kiképzését is biztosíthatnánk.

A külön tanterem céljaira vonatkozólag megjegyzem, hogy ilyen formán már több helyen segítettek a gyakorlati kiképzés hiányain. Tehát a mikor én a külön tanterem segítségével az osztatlan iskolát osztottá kívánom tenni, olyan módot ajánlok, mely nem az én egyéni nézetem, hanem már a gyakorlatban kipróbált eljárási mód.

Lehetetlen megemlítés nélkül hagyni egy másik körülményt, mely a debreceni ref. tanítóképzőintézet gyakorló iskolájára vonatkozik. A közoktatási miniszter éppen most sürgeti, hogy a IV. osztályu gyakorló iskolát hatosztályuvá kell tenni, mert tényleg ki van zárva jelenleg, hogy tanulók az V—VI. osztály tantárgyainak kezelési módját megfigyeljék. Pedig némelyik tárgy csak az V—VI. osztályban fordul elő. Ha az említett módon két gyakorló iskola állana a tanítóképzőintézet és theologiai akadémia rendelkezésére, akkor az egyiknek az I—II. a másiknak a III—IV. osztályt kellene magában foglalni.¹

Sok irányu szükség kívánja tehát a tanítóképzőintézet új gyakorló iskolájának a szervezését és még egy külön tanteremmel való ellátását és sok oldalú feladat nyerne ez által megoldást. A lelkészjelöltek gyakorlati kiképzésével pedig nem engednék kiveszni a köztudatból a századokon keresztül kialakult ama meggyőződést, hogy a református lelkész az iskolát úgy tekintse, mint az egyház szemefényét, s az iránt ne csak érdeklődjék, hanem a nevelés és tanítástani tételének gyakorlati alkalmazásában is jártas legyen.

Dr. Barcsa János.

¹ E cikk megírása után értesültem, hogy a debreceni egyházmegyei tanító-egyesület derecskei köre elfogadta azt az indítványt, hogy kéressék meg az egyházkerületi népiskolai tanügyi bizottság útján az egyházkerületi közgyűlés, hogy a debreceni ref. tanítóképző intézet gyakorló iskoláját hatosztályuvá fejlessze, mivel a legtöbb tanító hatosztályu iskolánál túlál alkalmazást. E sürgetés éppen azok részéről, kiket indítványok megtételére a gyakorlati élet ösztönzött nagyon helyén van. A megoldás azonban csak osztott (I—II. és III—VI. osztályu) iskola segítségével lehetséges, mert a gyakorló iskolai tanulók nagy hátránya nélkül a gyakorló iskola osztatlan nem lehet.

KÖZÉLETÜNK.

Egyházkerületünk őszi közgyűlése.

Az egybehívott közgyűlési tagok rendes számában jelentek meg az okt. 25-ére meghirdetett őszi közgyűlésre. A gyengélkedő Kiss Aron püspök helyét az egyik elnöki széken Dávidházy János hivatal szerint legidősebb esperes foglalta el s ő kérte Isten áldását meghatározó szép imádságban a közgyűlés munkájára.

A megnyitó beszédet gr. Degenfeld József egyházkerületi főgondnok tartotta. Jelezte, hogy a mily öröme volt eddig, hogy püspök elnöktársa az előző évek során át soha sem volt akadályozva abban, hogy a közgyűlést személyesen nyissa meg: éppen olyan részvétellel jelenti, hogy főtiszteletű püspök ur kissé gyengélkedő állapotában ez uttal nem jelenhet meg s éppen ezért Dávidházy János legidősebb esperes fogja az elnökségben helyettesíteni. Részvétellel emlekezik meg azokról a veszteségekről, a melyek utolsó gyűlésünk óta egyházkerületünk jelesei: Lengyel Imre, az alsószabolcs-hajduvidéki, Zsigó Endre az érmelléki egyházmegye gondnoka, Osváth Ferenc a békési főgymnásium igazgatója halálózása következtében szenvedett. Szintén részvétellel emlékezett meg a dunamelléki egyházkerület nyugalmazott püspökének, Szász Károlynak haláláról. Megemlíti, hogy a politikai élet folyamata nem maradt befolyás nélkül egyházi ügyeink folyamatára. Nagy kérdések maradtak mind ez ideig megoldatlanul, s maga a zsinat sem fejezhette be munkálkodását. Mostani ülésünk alatt is kel foglalkoznunk olyan kérdéssel, mely a zsinat elé fog jutni, mint a minő pl. egyebek közt a liturgia ügye. E miatt is kellett a megszokott időnél korábban tartani a mostani gyűlést. Remélni kell, hogy a politikai helyzet jóra fordul s hogy a zsinat is közmegelegedésre oldja meg a megoldásra várakozó kérdéseket. Ezeknek előadása után a megjelentek szívélyes köszöntése mellett a gyűlést megnyitottak nyilvánította.

Dr. Baksa Lajos indítványára az elnöki megnyitó beszédet a közgyűlés jegyzőkönyvre határozza venni, s a felsorolt halálesetek fölött őszinte részvétenek ad kifejezést; ezenkívül gyengélkedő püspökünk iránt meleg ragaszkodását jelente ki, őszintén kívánja, hogy szeretett püspökünk Isten segédelmével drága egészségét a maga teljességében mielőbb visszanyerje.

A gyűlésről való elmaradásukat indokoltan kimentették gr. Tisza István, Fekete Márton, Gencsy Albert egyházmegyei gondnokok és Széll Kálmán esperes, miről a közgyűlés sajnálattal vett tudomást.

Bejelentetett, hogy az alsószabolcs-hajduvidéki egyházmegye Rásó Gyula kir. tanácsost, hajdumegyei alispánt, a bihari egyházmegye Bary József nagyváradi kir. törvényszéki elnököt választotta meg gondnokául. A közgyűlés melegen üdvözli az új gondnokokat s kér áldást Istentől munkálkodásukra; Bary József gondnok választékos szavakban igéri, hogy legigazabb törekvéssel fogja a gondnoki állásával járó kötelességeket teljesíteni, ennek kijelentése mellett ajánlja magát a közgyűlés szívélyes jó indulatába.

A megjelent közgyűlési tagok számbavétele s a képviselők igazolása rendjén került tárgyalás alá a deb-

receni főiskola theologiai kara képviselőinek ügye. Az történt ugyanis szárazon előadva, hogy az akadémiai tanács, az eddigi gyakorlat szerint, a theologiai kar képviselésével dr. Ferenczy Gyula akadémiai igazgatót, a jogi kar képviselésével dr. Tóth Lajos jogi dékánt bizta meg teljes ülésében. A theologiai kar azonban külön is ülésezett s külön megválasztotta a maga képviselőjét a Csiky Lajos theologiai dékán személyében. A választásról fel is terjesztette a maga jegyzőkönyvét s csatolta az akadémiai tanács választása ellen hozott tiltakozó határozatát is. Az előadó főjegyző, Dicsőfi József határozati javaslatában a theologiai karnak ad igazat. Ezzel szemben az akadémiai tanács eljárását dr. Ferenczy Gyula védi. Erőss Lajos tanácsbíró nyomós okokra hivatkozva kéri a tanács által kiküldött képviselők igazolását, bár ő, a drága időre való tekintetből, azt is sajnálja, hogy a kérdés ide került. Dombi Lajos elfogadja az előadó javaslatát; Dóczy Imre, dr. Bartha Béla szólottak még a kérdéshez, utánnok pedig Sass Béla igyekezett erős animozitással bizonyítani a theologiai kar igazát. György Endre egyházmegyei gondnok a tárgy mély ismeretével, s igaz tárgyilagossággal boncolta a kérdést. Kijelenti hogy sem szabályzat, sem folytonosan fennálló gyakorlat nem tiltja az akadémiai tanács követett eljárását. A kezében levő jegyzőkönyvek szövegének felolvasásával bizonyítja, hogy a két tanárkari képviselő eddig is a mostani eljárás szerint volt megválasztva s eddig senkinek se jutott eszébe ellene tiltakozni. Egyetlen egyszer, 1894-ben történt meg, hogy a theologiai kar maga választotta meg külön a maga képviselőjét, de akkor is kötelességének ismerte, hogy ezt az akadémiai tanácsnak bejelentse, s a tanács megerősítő hozzájárulása után innen adotta ki a megbízó jegyzőkönyvi kivonat is. Nem lát hát semmi okot arra nézve, hogy a jelen választásra nézve ne az akadémiai tanács választása igazoltassék, a mi nem zárja ki azt hogy jövőre új szabályzat vagy közgyűlési határozat körvonalozza az eljárást.

Szavazásra kerülő a dolog, a többség Csiky Lajost és dr. Ferenczy Gyulát igazolta képviselőül.

A zsinati képviselőket igazoló bizottság jegyzőkönyve alapján a megválasztott képviselők igazoltattak. Következett az egyházkerületi bizottságokban megürült helyek betöltése. Dr. Baltazár Dezső annak kifejezése után, hogy az eddig követett azon eljárás, melynél fogva az üres helyek az elnökség ajánlatára töltettek volt be, az elnökséget is feszélyeztették a proponálásban, mikor esetleg aspiráns és megfelelő képesség kerülheti ki a figyelmet, másfelől pedig a közgyűlés jutott abba a kényszerhelyzetbe, melynél fogva nem térhetett ki a propositió elfogadás elől, habár más óhajlás lett volna is, indítványozza, hogy ezentul az üres állások titkos szavazás útján töltesenek be. A közgyűlés első meglepetésében a következmények különösebb mérlegelése nélkül elfogadta az indítványt, s az elnökség nyomon fogatosította is a határozatot a szavazatszedő küldöttség tagjainak megválasztása körül, a mennyiben erre nézve is elrendelte a titkos szavazás megejtését. Hogy ez sok időbe került, s fog ezentul is kerülni, az kétségen kívül áll, de az is igaz, hogy ha a közgyűlési tagok megnyugtására szolgál, áldozni kell az időből is. Érdekes azonban, hogy bár az 5 tagu szavazatszedő bizottsági tagokra beadott szavazatok valami 28 közgyűlési tag közt osz-

lottak meg: a korábbi idők választottjai lettek most is küldöttségi tagok, a Fráter Barnabás, Szikszay Zoltán, Szabó Lajos, Szele György és Sinka Sándor személyében. Az egyházkerületi bizottságok kiegészítése elhalasztatván a másnapi ülésre, az id. Lengyel Imre halálával megüresedett konventi tagságra dr. Baksa Lajos választott meg abszolút többséggel (39 szavazat); az így megürült póttagsági hely Ujfalussy Bélával töltetett be, a ki 36 szavazatot nyert a dr. Tóth János 17 szavazatával szemben.

Következett az egyházkerületi pénzügyi bizottság jelentése a hozzá utalt ügyek és az 1906. évi költségvetés kérdésében. A tett javaslatok változatlanul elfogadtattak. Kiemeljük belőlök a következőket: a budapesti protestáns árvaháznál évi 370 kor. járandóság befizetésével egy lelkészi árva neveltetését biztosítja a kerület mindaddig, míg az általa ajánlott árva fölvetetik. Tóth József egyh. kerületi számvevő részére a vidéki államsegélyes gymnásiumok számadásainak felülvizsgálása körül teljesített munkálkodásáért évi 200 k. vétetett fel az I. pénztári csoport terhére a vegyes kiadások címletében. A zsinat költségeire 30,000 kor. irányoztatott elő a XIX. pénztári csoport költségvetésében.

A pénzügyi bizottság felhivatott, hogy az e. ker. világi jegyzők javadalmazása kérdésében tavaszra adjon javaslatot.

Eszrevétel nélkül tudomásul vették a lelkész-képességi vizsgákról szóló jelentéseket s elfogadták az azokban foglalt javaslatokat, hogy t. i. az írásbeli dolgozatok augusztus elején adattassanak be s négy ivnél nagyobb terjedelműek azok ne lehessenek. A püspöki hivatal utasítsa ezen kívül arra a vizsgázó atyafiakat, hogy szolgálati bizonyítványaikat az esperesi hivattal mindenkor erősítsék meg. Olyan értelmű óhajlás is nyilatkozott meg, hogy a nem si került vizsgázók névsora a kerületi jegyzőkönyvből maradjon ki. Mivel azonban a jelentés ide vonatkozó pontja a nélkül is nagy kimélettel van megfogalmazva: a közgyűlés a hanyagokat ettől a kis következménytől nem kívánta megóvni.

Hasonlóképen tudomásul vették a tanítóképeségi vizsgáról szóló jelentéstételt is.

Terjedelmes jelentést olvasott fel Karai Sándor főgymn. igazgató mint előadó a főgymnásium építési ügyével megbízott teljhatalmu bizottság működéséről. E szerint eddig a tanárkarilag proponált két hely, um: a kollégium mostani telke kiegészítve némely hozzá vásárlandó telkekkel, és a Péterfia-utcán kiszemelt hely közül a választás ez utóbbira esett. Megvétel alá kerülnek a Péterfia utcai 1. 3. 5. és 7. ház számok alatt álló telkek, melyek közül a 3 ik számalatti már a kollégiumé, illetve a Margittay-alap-é, az 5-ik számú pedig a létesítendő egyetem tulajdona. Az 1. és 7. sz. alattiak megvásároltattak. A telkek mintegy 230 ezer korona vételárat képviselnek, az építés költsége a felszerelésen kívül 600 ezer kor. körül jár, s így előre láthatólag egy millió koronára lesz szükség, hogy az új gymnásiumi épület előállítható legyen. E végre fedezetül szolgál a már megígért 300,000 k. építési államsegély, melyhez még újabb 300,000 k. segély van kilátásba helyezve; a hiányzó összeg Debrecen sz. kir. város törvényhatóságától lesz kérve részint pénzben, részint építkezési anyagban. A jelentést a közgyűlés tudomásul vette.

Az esperesi kar javaslata a közalapi segélyezés tárgyában változatlanul elfogadtatott. A rendkívüli szükségekre fentartott államsegélyből 2304 k. segély lesz kiosztva parányi részletekben, 105 k. felett a püspöki hivatal rendelkezik. A közalaptól nagyobb segélyre Eleds 1200 Tass 1000 k, Tizzaszalka és Mezőpetri 600—600 k, Pankota 500 kor. ajánlatnak a közgyűlés által.

(Folyt. köv.)

Egyházmegyei gyűlés Máramarosban.

A máramarosugocsei ev. ref. egyházmegye rendes őszi közgyűlését f. hó 3-ikán tartotta meg a máramarosmegyei Técső város vendégszerető falai között. Joggal említettem a „város” kifejezést, mert valóban a gyűlés iránt széles körű érdeklődést mutattak a város másfelekezeti lakosai is, s a vendégek elszárolásában vetélkedő szivességgel vettek részt. A gyűlésnek érdekes mellékkörülményei voltak.

A gyűlés utolsó pontja is ilyen természetű ügy volt. A földmivélsügyi miniszterium ugyanis régebben egy kitüntető jutalmat és oklevelet utalt ki a técsői református tanítók egyikének, Kisfaludy Ferencznek a gyümölcs kertészet terén szerzett érdemeiért, s ezt az oklevelet a gyűlés bezárása előtt, tárgysorozaton kívül szép beszéd kíséretében nyújtotta át Szikszay Zoltán esperes, akit ez actusra a vármegye tanfelügyelője kért fel. Igen szép beszédrel köszönte meg aztán Kisfaludy a kitüntetést és annak ünnepélyes formáját.

A gyűlés lezajlása után meg Técső város közbirtokossága a főszolgabíró és a közbirtokossági elnök vezetősége mellett tisztelgett György Endre a miniszter előtt, aki egy a kincstárral való erdőperükben a város javára döntött.

Ilyen és még több ehhez hasonló jelenet adott igazán ünnepélyes keretet a közgyűlésnek, a mely előtt a szokásos templomi istentisztelet is megtartott, amelyben Takács Lajos máramaroszigeti missioi lelkész és vallástanár mondott imát.

A gyűlés szintén imával, Szikszay Zoltán esperes buzgó áldáskérésével vette kezdetét a reform. iskola egyik tágas termében, a hová a gyűlés nagyszámú tagjain kívül sok érdeklődő hallgató is elfért.

Az elértekezlet, melyet megelőző napon tartottak a helybeli lelkész Tóth Ferencz tanácsbíró lakásán, adta meg a gondnoki megnyitó beszéd irányát. Ott vitatták meg ugyanis az egyházmegye irányadói az esperesi jelentésben felvetett kérdéseket, melyeknek summája: védekezés a paizsos ember, a szegénység ellen.

Mielőtt a gondnoki megnyitó ismertetésébe fognék, tudósítói kötelességem bemutatni, kik vettek részt a gyűlésen. A mint látszik az esperesen kívül ott volt a buzgó gondnok is, akit az országos gondok, a politikai intrika, a keserű támadások nem tartják vissza az egyház szolgálatától egy percre sem, mert az ő szemében a nyomorral küzködő ugoecsei kis egyházak s iskolák ügyes-bajos dolgai, a szigeti lyceum és a máramarosi missió szervezése a magyar nemzeti politikára nézve első rangú fontos ügyek. A gyűlés előtt két napig szinte ily ügyekben tárgyalt a megyebeli erdészeti tisztviselőkkel, s ugyancsak ily okokból intézte, mint lyceumi igazgatótanács elnök a szigeti iskola ügyeit gyűléseken s gyűlésen kívül.

A gondnoki beszédből a következőket emeljük ki, részben, a gyorsírási feljegyzésekre támaszkodva szóról-szóra.

Üdvözlés után *Zsigó* Endre és *Lengyel* Imre egyházmegyei gondnokokat parentálta el *György* Endre, kiemelve kivált az utóbbinál a debreceni iskola fejlesztése körül szerzett sok érdemeket.

Ezután rátér arra, hogy az esperesi jelentésből s a tárgysorozatból világosan megállapítható, hogy az egyes egyházak vagyonkezelése igen zavaros és az eladósodás szinte ijjesztően nő. A szónok e bajok felett elmélkedve a következő kijelentéseket teszi: Az egyik ok az, hogy az egyházak előljárói nem teljesítik hiven a kötelességüket. A köztartozások behajtása körül hanyagok és elnézők, könnyelműen áthárítják a terheket az utódokra, meggondolatlanul kölcsönt-kölcsön után vevén fel.

Aztán így folytatja.

„Közéletünk jelen szomorú állapotában, amidőn jól meg sem érett és üres jelszavak köré csoportosul az elmék nagy része, és a midőn eljutottunk a zavarok azon fokához, a mikor az elmékben és erkölcsökben a szavak elveszítették valóságos értelmüket és értéküket: a közéletnek ezen állapotában — mondom — megdöbbenve tapasztalom, hogy az egyes egyházközségekben belül is befészkelődött és lábrakapott az előítéletek iránt való hizelkedés, az aurea popularitas varázsa, a népszerűsködés szelleme, annyira, hogy nem a kellő szigorral járnak el az előljárók, a mai nemzedékeket, jó barátokat kimélve, nem tartják szemmel folytonosan, amint pedig kellene, az egyházak magasabb érdekeit s egyre növelekszik a jövőre áthárított adósságokat.

Mi, ha egyházaink egész életét, egyházaink egész történetét tekintjük, elmondhatjuk, hogy megtudtuk védelmezni magunkat a „vultus instantis tyranni” ellen, mert megőriztük az ehhez szükséges főeszközt, a szilárd jellemét, de a „civium ardor prava iubentium”-mal szemben nagyon kevésé tudunk ellenállani). És e miatt romlottak fokozatosan az állapotok.

És éppen ezért én kérve-kérem az itt jelen levő előljárókat, hogy méltóztassanak nemcsak lefelé, a nagy teherrel sújtott hívek felé tekinteni, hanem az egyházak fenntartásának magas érdekeire is, a jövőre is felfelé.

Tudom, hogy nem kellemes dolog ez, amit kérek. De én azt hiszem, hogy a jellemnek különös gyöngesége az, ha valaki a Krisztussal csak virágvasárnapi diadalmi halleluják között szeret lenni, de nem szívesen marad vele a Gecsemáné kertjében és a Golgotha keresztje alatt. Ne feledjük, hogy a megváltás nagy munkája nem a virágvasárnapi ut, hanem a Golgotha keresztjén kiszenvedett halál vala.

És én, erről a helyről, a melyet az egyház megye bizalmából elfoglalok, ezuttal komoly kötelességévé teszem az előljáróknak, hogy ne feledjék esküjüket, s ne feledjék, hogy nem az egyes egyház tagok jó vagy rossz indulata, hanem az egyház maradó érdekeinek megvédése az, amire esküt tettek, és ennek megőrzésére figyelmeztetem én önöket most teljes komolysággal és szigorral a törvény értelmében és a lelkiismeret nevében.“

A másik ok, a mi az anyagi bajokat növeli, az, hogy a mi egyházaink csakugyan nagyon szegények, és nem lehet csudálkozni, hogy örömmel vették az 1848. XX. t.-c. végrehajtásának tervét, s bizva a

már-már megvalósult állami segélybe, az áldozatkészség kissé megernyedett. Valóban nagy szerencsétlenség ezért a szónok szerint az hogy a szerencsétlen politikai viszonyok ezt az ügyet háttérbe szorították.

A legutóbbi zsinat már megtette a bajból kivezető lépéseket. És az a maximális határ, az állami adó után fizetendő 10% ami egyházi adózási viszonyaink között szinte megváltás lenne, mert Ugocsában az egyházi adó jóval felül mulja az államit legtöbb községben.

„Ezen nagymérvű megkönnyebbülésre — ugymond — teljes joggal és méltányossággal számíthattunk, mikor mi e vidéken nemcsak egyházaink, hanem a nemzeti érzelmeink ápolása, a magyar faj és magyar művelődés fenntartása érdekében is oly sulyos áldozatokat hozunk és hoztunk hosszú századokon át.“

Ezután a feladatokat a következőkben jelöli meg.

„Nekünk tehát zörgetni kell a törvényhozás ajtaján, És nem szabad engednünk eltereltetni figyelmünket azon méltányos, jogos és immár gyakorlati igényünk kielégítése felől, a mely abban áll, hogy az 1848. évi XX. t.-c. megvalósítását, végrehajtását, és új egyházi adóztatási törvények életbeléptetését és ezzel híveink terheinek megkönnyebbitését állandóan követeljük a törvényhozástól és a kormányoktól. Mindaddig zörgessünk tehát, míg a kielégítés be nem következik.“

A gondnoki megnyitó mély hatást tett, amelynek Nagy József adott kifejezést; indítványozva a beszéd jegyzőkönyvébe vételét.

Az esperesi jelentés megbeszélése következett ezután. Magát a jelentést *Szikszay* esperes, igen helyesen, előre kinyomtatva már napok előtt megküldte a közgyűlés tagjainak, s így annak tartalmát mindenki ismeri. Egy pár adatot kiemelni szükségesnek tartok:

Az egyházlátogatásban az idén feltűnően sok vezető férfiú segített az esperesnek, aki maga is minden egyházban megjelent. A vallás erkölcsi állapot kielégítő. A káté magyarázatot ugyan elhanyagolják a lelkészek a biblia magyarázat kedvéért, de erre vonatkozólag a közgyűlés utasítást ad. A hétköznap reggeli istenitiszteleteket is több kisebb egyházban, kivált Bökényben, Tiszakeresztúron, és Csepében elhanyagolják. A konfirmációi oktatást is több helyütt még mindég nem maguk a papok végzik, hanem a tanítók.

(Folyt. köv.)

Dr. Gergely György
egyházmegyei aljegyző.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **A reformáció emléknapiját** Október 31-dikét nagy ünnepélyekkel ünnepli a főiskola és a debreceni ref. egyház közönsége. Kedden d. e. 10 órakor lesz a Nagytemplomban a szokásos istenitisztelet, melynek alkalmával a főiskolai kántus és a tanítóképezdei énekhar éne-

kelnek. Istenisztelet után a Gályarabok emlékoszlopánál a hittanhallgatók és a felsőbbleányiskola ünnepélye. Délután 4 órakor az első theologus estével a reformáció ünneplése. Mindez alkalmakra külön is meghívja a közönséget dr. *Ferenczy Gyula* kollégiumi rektor.

— **Az egyházkerületi közgyűlés vége.** Pénteken délután 7 órafele végződött el az egyházkerületi gyűlés, melynél mozgalmassabb még nem volt mostanában. Fájdalom e mozgalom inkább csak külsőségekre vagy épen csekély jelentőségű ügyekre vonatkozott. Nagy zajt keltett az igazolás kérdésével ki legyen a főiskola képviselője és a *Sass Béla* beadványa, hogy melyik tanár hívassék be az Igazgató Tanácsba, ha az akad Igazgató bölcsészetszaki tanár? Az egyházkerület ez utóbbira nézve a Igazgató Tanács határozatát fogadta el és *Sass Béla* memorandum felett 41 szóval 8 ellenében napirendre tért. A magunk részéről csak sajnálni tudjuk az izgatott mozgolódásokat, melyek a tanári karok belső ügyeit a nagy közönség elébe viszik s általában azon aggályt keltik, mintha itt a tanári testületek élénk harcba állanak egymással. Nem állanak csak a theologiai kar egy pár lelkes és túlbuzgó tagja félti a kar jogait valami képzelt veszedelemtől. Attól, hogy a többiek talán majorizálhatják őket. De ez csak képzelet s a valóság az, hogy 5 theologiai tanár közül most is 4 volt a kerületi gyűlésen, ellenben a 10 többi tanár, a szintén papi jellegű akad. igazgató képviselte. A jövőben pedig a bölcsészeti szak képviselőtének a rendezésével útja lesz vágva a mostani surlódásnak is.

— **A tizzasasi templom-avatás.** (1905. okt. hó 8-án.) Lélekemelő és szép ünnepe volt a tizzasasi ev. ref. egyháznak f. hó 8-án; ugyanis ekkor avatta fel ritka és példás áldozatkészséggel megújított templomát, a melyet ezáltal ugy külsőleg, mint belsőleg, széppé, csinosná és vonzóvá tett. Korunkban, mikor oly szűk világ van termés dolgában, igazán páratlan áldozatkészéggel rakták össze filléreiket a szent célra a tizzasasi ker. hivek, kiknek hitbuzgóságát Nt. György Lajos esperes ur azzal óhajtott meghálálni, hogy megjelent a buzgó hivek körében. A lélekemelő, fenséges ünnepély okt. 8-án 9 órakor kezdődött a 37. dicséret eléneklésével, melynek elhangzása után Nt. György Lajos esperes ur mondott igen szép imát. Az ünnepély legszebb pontja volt tiszteletes Szász Gusztáv tiszakürti lelkész ur alkalmi egyházi beszéde, Zsolt. 122. 1. alapján, mely méltán elragadta a hallgatóságot. Két ujszülött gyermeket keresztelt meg szép beszéd kíséretében tiszteletes Szabó László tiszaujai lelkész ur. Az uri szent vacsorát tiszt. Szász Gusztáv tiszakürti és tiszt. Pap Károly tiszainokai lelkész urak szolgáltatták ki a szép számmal megjelent hiveknek. Végül nt. Sarkadi N. Imre tizzasasi lelkész ur ismertette a templom és torony történetét s azután hálaadó imát mondott. Este a templom kerítésének költségeire szépen si-

került társas vacsora és táncmulatság volt, hol a fiatalság szépen, solidan vigadott a hajnali órákig.

— **A debreceni ev. ref. jogakadémia új tanárára** a dr. Helle Károly eltávozásával megüresedett váltó és kereskedelmi tanszékre dr. *Tóth Károly* a budapesti keresked. és váltó törvényszék jegyzője dr. *Tóth Lajos* jogakad. dékán ikertestvére választatott. A legnagyobb reménnyel nézünk az új tanár elé, ki összes vizsgáit kitüntetéssel tette le s kiben kollégiumunk minden tekintetben újabb kitűnő erőt nyert. Legyen üdvözölve sorainkban.

— **A Ref. segélyegylet** az egyházkerületi gyűlés alkalmából a következő egyházakat részesíti támogatásban: 1. Alsószabolcs-hajduvidéki egyházmegye. Nyiracsád 100 k, Nyirábrány 150 k, összesen 250 k. 2. Békésbányai egyházmegye. Temesvár 200 k, Békéssámson 100 k, Resica 200 k, összesen 500 k. 3. Beregi egyházmegye. Szolyva 100 k, Bilke missio 200 k, Izsnyéte 150 k, Munkács 150 k, Surány 100 k, Sárosroszi 100 k, Csetfalva 100 k, összesen 900 k. 4. Bihari egyházmegye. Magyarkakucs 100 k, Körösnagyrév 100 k, Pusztajlak 100 k, Pelbárhida 100 k, Less 150 k, Hegyközkovácsi 100 k, összesen 650 k. 5. Debreceni egyházmegye. Martinka 200 k. 6. Ermelléki egyházmegye. Kóly-Nagykágya 100 k, Kéc 100 k, Monospetri 150 k, Vedresábrány 100 k, Apátkeresztúr 100 k, Felsőábráhy 150 k, összesen 700 k. 7. Felsőszabolcsi egyházmegye. Mándok 100 k, Cserepeskenéz 150 k, Benk 100 k, Karász 100 k, Sényő 100 k, Gelse 100 k, Mogyorós 100 k, Jákó 100 k, Ófehértó 100 k, Mihálydi 100 k, Bácsaranyos 100 k, összesen 1150 k. 8. Hevesnagyunsági egyházmegye. Igar 100 k, Bucsatelep 100 k, összesen 200 k. 9. Máramarosugocsai egyházmegye. Fancsika 100 k, Feketeháza 100 k, Péterfalva 100 k, Turterebes 100 k, Tiszaujhely 100 k, Dolha 100 k, Tamásvárnya 100 k, Nagytarna 100 k, Királyháza 100 k, Nagybocksó 150 k, összesen 1050 k. 10. Nagybányai egyházmegye. Méhtelek 100 k, Avasfelsőujfalu 200 k, összesen 300 k. 11. Nagykarolyi egyházmegye. Krasznaszentmiklós 150 k, Csomaköz 100 k, Jármí 100 k, összesen 350 k. 12. Nagyszalontai egyházmegye. Belényes 200 k, Szintye 150 k, Kisháza-Széplak-Cséke 200 k, Csermő 150 k, összesen 700 k. 13. Szatmári egyházmegye. Csécse 100 k, Csengerujfalu 100 k, Darnó 100 k, Fülöpös 100 k, Hermánszeg 150 k, Jánk 100 k, Sima 100 k, Ura 100 k, összesen 850 k.

— **Dr. Gergely György megválasztása.** A n.-szigeti jogakadémián felállított egyházkerületi tanszékre néh. felejthetetlen emlékű Gergely Károly volt n.-bányai lelkész és író jeles fia dr. Gergely György választatott meg 13 szóval 2 ellenében. A választás az érdemes jelöltek közt is méltó férfiura esett, ki mint a szigeti jogakadémiának a tanára eddigi helyén is méltóképen betöltötte a helyét. Szívvel üdvözöljük.

— **Egyházi szervezkedés Budapesten.** A budapesti ref. egyház megalkotta s felsőbb egyházhatóságilag jóvá is hagyatta a jövő fejlődés előmozdítását célzó szabályzatát a lelkészi köröket illetőleg. E szabályzatnak megfelelőleg választotta meg dr. Szabó

Aladárt a józsefvárosi lelkészi kör pásztorává. Dr. Szabó már meg is tette a kezdeményező lépéseket a józsefvárosi egyházrész fejlesztésére. A múlt vasárnap istentiszteletre gyűjtötte össze a józsefvárosi reformátusokat a Tavaszmező-utcai állami főgimnázium disztermében. Istentisztelet végeztével értekezlet volt dr. Kovács Sándor algondnok elnöklete alatt, a melyen kimondották, hogy az istentiszteletek rendszeresítését s felkérlik az egyháztanácsot, hogy az állami főgimnázium disztermének állandó átengedését eszközölje ki a kultuszminiszteriumnál. — Lelkes s már eddigi eredményeiben is biztató mozgalom van a zuglói egyházrészben is, Keresztési Sámuel adminisztrátor vezetése alatt. Az egyházrész tagjainak felszaporodása miatt kicsinyű lett a templom s annak kibővítésére van szükség. A kibővítés, körülbelül 5000—6000 korona költséggel lehetséges is volna, mert csak a különben is szűk adminisztrátori lakást kellene kihelyezni. Szükség van azonban megfelelő lelkészi lakásra is. Erre is megvan a kellő terület a templomtelken s az épület, a már elkészített tervek szerint, 16,000 koronából felvolna építhető. A templom kibővítésére az adminisztrátor buzgósa már összehozott 3610 koronát s biztosan remélhető hogy a még hiányzó összeg is össze lesz gyűjthető, ha az egyháztanács segítő kezet nyújt hozzá. A gyűjtés eddig csupán a zuglói hívek körében folyt. Az egyházrész helyi bizottsága most arra kér engedelmet az egyháztanácstól, hogy a gyűjtést az egész főváros református hívei közt folytathassa. A papi lakás felépítése sem járna nagyobb nehézséggel, sem a központi egyház külön megterhelésével. Az egyház ugyanis, mivel az adminisztrátori lakás nem megfelelő, most is külön lakbért ad az adminisztrátornak. Ez a lakbér elegendő volna a lelkészi lakás költségeinek amortizációjára. Arra volna tehát csak szükség, hogy az egyháztanács a szükséges kölcsönt felvegye és annak, az adminisztrátor lakáspénzével való amortizációját biztosítsa. Reméljük is, hogy az egyháztanács a zuglói helyi bizottságnak ez iránt tett előterjesztését kedvezőleg fogja elintézni és lehetővé teszi, hogy az egyházrész valóban megindulhasson a fejlődés útján. — Ezzel kapcsolatban jegyezzük fel Laki Adolf és neje ama nagylelkűségét, hogy a zuglói templom kibővítésére és a lelkészi lakás felépítésére 2000 koronát adományoztak. Ime ez történt Budapesten, hát Debrecenben mikor mozdul meg az egyház s mikor kezdődik az új szervezkedés?

— **Tanárok eskütétele.** Dr. Kovács Gábor a nemzetgazdaságtan tanára, ki Bartha Béla helyére választatott meg és Nagy Vilmos tanítóképzőintézeti tanár okt. 26-odikán tették le a szokásos esküt az egyházkerületi közgyűlés színe előtt. Az egyházkerület kitüntető bizalmát dr. Kovács Gábor köszönte meg szépen átgondolt beszéddel, a kinek szavaira az elnökség részéről gr. *Degenfeld* József főgondnok válaszolt. Isten áldása legyen nemes munkájokon.

— **Az Evangélikus Szövetség nagygyűlése.** Szerdán volt az Evangélikus Szövetség harmadik nyilvános nagygyűlése. A gyűlést gróf Wintzingerode diszelnök nyitotta meg. Megnyitó beszédében hangoztatta az egység szükségét, és megelégedéssel emelte ki a hamburgiak lelkesedését az Evan-

gelikus Szövetség iránt. Majd utána Hagedorn szenator köszöntötte a gyűlést a szenátus nevében és azon véleményének adott kifejezést, hogy Hamburgban minden vallásnak teljes szabadsága van, de e mellett fenn lobogtatják a reformáció zászlóját. Majd Berhanann egyházi tanácsos az egyházi hatóságok nevében üdvözli a gyűlést. Beszédében hangsúlyozta, hogy Hamburgban legjobb egyetértés uralkodik a katolikus és protestáns vallás hívei, valamint a két vallás lelkészei között. Majd beszélt az alsó-ausztriai protestánsok kiküldöttje, Hochstedter lelkész Bein tiszteletes Irlandból, aki az irlandi Los-von-Rom mozgalom üdvözlését hozta. Beszédében kiemelte, hogy ez a protestantizmus legfontosabb missziója egész Európában. Dr. Fliedner a spanyol Los-von-Rom mozgalom támogatását kéri az Evangélikus Szövetségtől és fölkéri egyszersmind a Szövetséget, hogy a spanyol királyhoz egy emlékiratot intézzenek, melyben kéri a protestantizmusnak a többi vallásokkal való egyenjogúságának elismerését. A különböző helyekről érkezett üdvözlő táviratok fölolvasása után Dr. Rippold (Jena) mondott beszédet „A protestantizmus nemzetközi helyzete” címen. A pápai politikának olyan nemzetközi szervezete van a mely a maga nemében egyedül álló. Mi a mi nemzetköziségünk? Birunk ugyan nemzetközi vonatkozásokkal, de üres elvontságnak látszik a protestantizmus nemzetközi oldaláról beszélni. Nincs ilyen szervezetünk, a mely azonban ott áll a pápai csalhatatlanság mögött: nálunk hiányzik mindennemű nemzetközi forma. Régebben arról álmodoztak a biborosok, hogy a reformáció által felemelt országok erősebb biztosítékai lesznek a pápai hatalomnak. (?) A szónok azután sorba veszi az egyes államokban a protestánsok helyzetét és a szenvedett sérelmekért a pápai hatalmat vádolja. Majd így végzi beszédét. A legutóbbi években sokat beszéltek egy protestánsok közt létesítendő katholicizmusról, de a botnak két vége van, azt meg is lehet fordítani s így beszélhetünk egy a katolikusok közt létesítendő protestantizmusról. Nevezetes az utóbbira vonatkozólag a Dél-Német országai mozgalom. Beszédét azzal a reménnyel fejezi be, hogy sikerülni fog a protestantizmust nemzetközi alapon szervezni. A nélkül, hogy a nemzeti önállóságot érintené és azok állami ügyeibe beleavatkoznék, e szervezet megalkotásának itt az ideje.

— **Hírek Amerikából.** Az amerikai magyar református egyházmege hivatalos lapjának legközelebb kapott számaiból örömmel olvassuk, hogy szept. 10-én ünnepélyesen felszentelték a perth-ambolyi gyülekezet templomát; szept. 17-én pedig letették a widbeeri templom alapkövét. Az előbbinél 573, az utóbbinál csaknem 300 dollár folyt be önkéntes adakozásokból. — Örvendetes dolog az is, hogy a dunamelléki ref. egyházkerület elnöksége a magyar egyházmegebe tartozó összes gyülekezeteket 100—100 kötetből álló népkönyvtárral ajándékozta meg. A könyvtárak kétségtelenül jótékony hatásuk lesznek az ősi hazához és a hazai anyaegyházhoz való tartozandóság érzésének erősítésére. Ez örvendetes tények mellett azonban sajnálattal látjuk, hogy a csatlakozott és a nem csatlakozott magyar lelkészek között nemcsak nem enyhült az áldatlan testvérharc, hanem inkább újult erővel indult meg ismét. Bizony, a Heti Szemle és a Reformátusok Lapja hasábjait építőbb dolgokkal is meg le-

